Mircea Eliade în conştiinţa contemporanilor săi din exil. Din culisele unui documentar mai puţin cunoscut[1]

Nicoleta-Cristina SCARLAT[*]

Moto: „Eliade era un spirit universal [...] a înțeles toate religiile [...] nu era rasist...Tema acestui film este Eliade, personalitatea sa, influența sa, optimismul său" (Dan Petroi)[2].

Keywords: Mircea *Eliade*, *television*, *documentary*, *novel*

1. Consideraţii generale

Televiziunea germană a comandat un documentar *Mircea Eliade*, realizat de echipa de regizori Dan Petroi (München) şi Dan Jelescu (Chicago), care nu a fost difuzat. *Mircea Eliade and The New Tower of Babel* este titlul care apare în contractul semnat de cei doi regizori cu Televiziunea germană la 9 iulie 1992. O copie a acestui contract ne-a fost oferită de dl. Dan Petroi, precum şi o copie în format DVD a celor peste treizeci de ore de înregistrări realizate cu personalităţi care l-au cunoscut pe Mircea Eliade. Din aceste ore, familia Jelesco a selectat 90 de minute pe care le-a comercializat prin firma *Chip Taylor Communications* din SUA, sub titlul *Mircea Eliade – His Name, His Destiny*. În 2010 a apărut o a doua versiune a documentarului, în aceeaşi formulă, fără modificări, însă, faţă de prima şi în aceleaşi condiţii tehnice neremediate[3].

Plecând de la acest material documentar, încercăm să realizăm un portret al Românului Mircea Eliade, aşa cum se desprinde el din evocarea celor intervievaţi

[1] Cercetările au fost sprijinite de Fondul Social European în România sub responsabilitatea AMPOSDRU [grant POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342].

[*] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, România.

[2] *Mircea Eliade – His Name, His Destiny* – Echipa care a lucrat la acest material: Scenariul – scris de A. Lacocque; traducerea – A. Lacocque, Nicoleta Negrău, Tudor Jeleanu, Kathleen Bushelle; lectura – Bill Berg; editare – Dan Jelescu, Ion Flechtenmacher; documentare – Dan Petroy, Angela Jelescu; on-line editor – Chris Skrundy; post – production – Facility Corplex Inc. Lincolnwood, Illinois; suport tehnic – Robert Schade, John Trendy. Distribuit în format DVD sau casetă VHS de firma "Chip Taylor Communications". Comenzile pentru acest documentar în variantă DVD sau VSH pot fi făcute pe adresa www.chiptaylor.com.

[3] Structura documentarului, aceeaşi în ambele versiuni comercializate. Capitole: 1) *Introduction,* 2) *His Writings*, 3) *Paris,* 4) *Univ. of Chicago*, 5) *Students Views,* 6) *Philosophy.*

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

(printre care îi amintim pe Emil Cioran, Marie – France şi Rodica Ionesco, Paul Barbăneagră, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mircea Handoca, Traian Puşcariu, Barbu Brezianu, Christinel Eliade, Stefan Fay, Alain Paruit, Claude – Henri Rocquet, Mac Linscott Ricketts, Ionel Jianu, Giza Tătărăscu, Mihai Puşcariu, Barbu Brezianu, Arşavir Acterian, Saul Bellow, Wendy Doniger, Jerald Brauer, Sanda Loga, André Lacqoque, David Tracy, Lisette Perlea etc.).

2. *Mircea Eliade – His Name, His Destiny* – o poveste

Materialul documentar pe care Dan Petroi mi l-a pus la dispoziție, în vederea realizării unui volum a constituit deja substanța unor articole publicate în revistele „Orizont", „Verso", „Nord literar" şi în „Studii şi cercetări ştiințifice. Seria Filologie" – editura Alma Mater, Bacău. Plecând de la aceste materiale vom încerca, în demersul de față, să punem în lumină, alături, elementele comune ale intervențiilor interlocutorilor lui Dan Petroi, de care ne-am ocupat în materialele publicate până acum, privind personalitatea lui Mircea Eliade. Serialul din revista „Orizont", de exemplu, este centrat pe textul strict al scenariului, al dialogului lui Dan Petroi cu cei intervievați. Intervenția noastră a constat în transcrierea, traducerea, adaptarea, corectarea, adnotarea textelor, în inserarea notelor de subsol. Apelăm în acest articol la o parte din aceste informații, considerând că ele reprezintă mai mult decât nişte simple *note*. Scenariul lui Dan Petroi, întrebările pe care le-a formulat distinşilor săi interlocutori s-au axat pe perioada tinereții lui Eliade (pentru interlocutorii români, care l-au cunoscut pe Eliade în țară sau i-au cunoscut opera din acea perioadă), centrate pe ideea de model pe care o poate oferi tânărul Eliade tinerilor de pretutindeni, pe ideea de românitate, aşa cum se configurează definiția ei plecând de la Eliade, punctând perioadele nodale de existență care i-au marcat destinul: România, Franța, Portugalia, Italia, India, SUA, Bucureşti, Paris, Lisabona, Chicago; apoi pe problematica istoriei religiilor.

3. Amănunte din culisele documentarului *Mircea Eliade – His Name, His Destiny.* Stelian Pleşoiu – martor peste timp

Pe măsura documentării noastre, plecând şi de la acest material filmic – pentru pregătirea volumului de interviuri din 2008 – *Mircea Eliade. Hermeneutica spectacolului, I, Convorbiri*[4] – precum şi a altor materiale publicate în diverse reviste, am aflat date noi despre culisele acestui film. Cele mai importante sunt cele oferite de Stelian Pleşoiu – „băiatul de casă" al familiei Eliade în ultimii ani de viață ai acesteia, cum titrau ziarele în 2005, un informatician român stabilit la Chicago, cunoscut mai ales datorită documentarului *Pe urmele lui Eliade,* realizat de o echipă a TVR1 în 2005 – Iuliana Marciuc şi Cristina Țilică (Scarlat 2008: 261–276). Încercând să aflu mai multe detalii despre documentarul comandat de televiziunea germană, într-o epistolă din 6 mai 2008 Stelian Pleşoiu îmi relatează:

> Dragă Cristina Scarlat, nu ştiu şi nu am auzit de dl Dan Petroi. Ceea ce ştiu şi vă spun direct este că am o mare dificultate cu Jelescou. Şi, *sunt modest în ceea ce vă*

[4] Cristina Scarlat, *Mircea Eliade, hermeneutica spectacolului,* I, *Convorbiri*, Iaşi, Editura Timpul, 2008.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

spun: l-am introdus în casa Eliade după ce Maestrul murise. Familia Jelescou nu l-a cunoscut pe Eliade. În schimb am convins-o pe Christinel să-l lase pe Dan Jelescou şi Dan Ghiţiu din Canada să filmeze tot materialul ce-l au la îndemână despre Eliade. Înţelegerea a fost că doamna Eliade nu se angajează la nici o contribuţie bănească, ea chiar având resurse financiare limitate după dispariţia soţului. Din păcate nu s-a întâmplat aşa, aceşti indivizi, în speţă Dan Jelescou şi soţia lui, Angela, au reuşit să o convingă pe Christinel să le 'împrumute' suma de 34 de mii de dolari, adică exact economiile ei pentru ultimii ani din viaţă. Aceşti indivizi au mers peste tot în Europa, filmând în stânga şi-n dreapta, cheltuind banii femeii. În final, a ieşit un film destul de documentat, dar fără Maestru. Ceea ce îi reduce mult din valoare. Partea cea mai tragică a fost că 'împrumutul' de bani nu a fost niciodată înapoiat, Christinel murind în mizerie şi datorii. Angela Jelescou a avut formidabilul tupeu să vină la pomana mortului (nu la înmormântare). Acolo, în incinta Clubului Universităţii din Chicago, profesorul preot David Tracy a întrebat-o direct şi fără menajamente: 'Angela, ai adus datoria de 34 mii de dolari a lui Christinel?' Pauză, ea nerăspunzând nimic. Din acel moment a dispărut (1998), apărând acum doi ani, într-un orăşel de la marginea statului Illinois. Despre film, aşa cum am zis mai devreme. Nu au vrut să-l doneze Consulatului Românesc din Chicago (la sugestia mea), mai degrabă l-au vândut unei agenţii de pe Coasta de Est a Statelor Unite. Nu ştiu câţi bani au făcut, sunt convins că nu foarte mulţi, însă au dovedit o calitate umană foarte proastă... În continuare, nu pot să spun lucruri frumoase despre ei. Dumneata reţii ce crezi din această realitate[5].

Într-o altă epistolă, din 7 mai 2008, dl. Stelian Pleşoiu îmi dezvăluia alte informaţii despre acest documentar, referitoare la momentul vizionării lui de către Christinel Eliade în prezenţa unor prieteni apropiaţi şi a unei părţi din echipa de filmare:

Mare lucru nu mai ştiu despre traiectoria acestui film. Ceea ce ştiu şi am fost martor, este că, în momentul finalizării filmului, am adus televizorul şi video-recorderul de acasă (fam. Eliade nu avea TV) şi am urmărit în premieră acest film. Persoanele de faţă au fost: Christinel Eliade, Sanda Loga, Alexandra Bagdazar (fostă Bellow şi fata dr. Bagdazar), Mioara Economu Zarifopol, Lou (servitoarea), Dan şi Angela Jelescou şi Stelian Pleşoiu. După vizionarea filmului, care este de altfel o înşiruire de documente şi fotografii cu caracter biografic, Christinel are o exclamaţie: *mi-aţi înşirat toţi prietenii, toţi admiratorii şi neamurile, dar nu văd nici o referire la Ionel Perlea, cumnatul meu! Doar a fost şi el cineva, un mare român, nu?* A urmat pauza binecunoscută din partea Jeleştilor, în timp ce doamna Eliade se retrăgea în dormitor dezamăgită. A urmat critica Mioarei Zarifopol (mătuşa lui Culianu): *Domnule Jelescou, nu l-aţi pus pe domnul Pleşoiu pe scenariul filmului, aşa cum aţi promis când v-a introdus în casă, convingând-o pe Christinel de importanţa proiectului vostru.* Dan Jelescou a mormăit ceva, că acest lucru se mai poate încă, însă nu a făcut-o niciodată. De unde se poate vedea încă o dată un anumit egoism şi nu o muncă de echipă. Recent am aflat de la un prieten din Canada că Dan Ghiţiu s-a certat cu el pe perioada de filmare, retrăgându-se. Îmi amintesc că le-am împrumutat cărţile mele personale (cadou de la Maestru, toate cu autografe) şi nu le-am mai avut niciodată înapoi. Cerându-le înapoi lui Jelescou, acesta dă vina pe Ghiţiu, care, la rândul lui, dă vina pe serviciul de poştă american prin care le-a trimis din Canada, cărţile pierzându-se. Ce români şi ce ruşine! După cum vedeţi, cam asta este povestea filmului. Christinel s-a rugat atâta de ei să-i înapoieze banii, iar pe mine m-a suduit,

[5] Având în vedere caracterul documentar al mărturisirii, am reprodus textul epistolei integral.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

făcându-mă să mă simt vinovat de aducerea lor în casă. De altfel, ultimele chirii le-am plătit eu (am toate copiile). Nu îmi pare rău, am ajutat-o, căci, până la urmă, a înțeles şi a admis că ea a dat banii şi nu eu. Cristina, acestea sunt o parte din dedesubturile casei Eliade, care, înconjurați de prieteni în blăni de oaie, au făcut un mare deserviciu.

Menționăm, însă, că în varianta comercializată a documentarului (în capitolul al III-lea, *Paris*), Christinel este prezentată şi în calitate de cumnată a dirijorului Ionel Perlea[6]. Tot de la Stelian Pleşoiu am aflat că Saul Bellow era în casa familiei Eliade în momentul când, prin telefon, a fost anunțat că este câştigător al Premiului Nobel[7]. Am remarcat, lucru făcut şi de Francis Ion Dworschack într-un material despre acest documentar[8]– atitudinea lui Bellow, cea din 1992, când vorbea la superlativ despre colegul şi prietenul Eliade în filmul lui Dan Petroi şi cea de câțiva ani mai târziu, ca autor al romanului *Ravelstein*, în care înfierează simpatiile legionare din tinerețe ale lui Eliade prin personajul Radu Grielescu, *alter ego* al acestuia[9]. Intervențiile lui Stelian Pleşoiu în interviurile oferite presei scrise sau audiovizuale limpezesc multe din aspectele privitoare la familia Eliade şi personaje cunoscute care au frecventat-o, fiind un martor peste timp care, fidel, păstrează corect şi redă intactă imaginea unui mit.

[6] Pentru mai multe informații, a se vedea convorbirea cu Stelian Pleşoiu *În America, pe urmele lui Mircea Eliade*, în Scarlat 2008.

[7] La întrebarea: „Cum descrieți relația Saul Bellow – Eliade? Şi, mai ales, cum comentați – din interior! – „deteriorarea" acesteia – concretizată, mai ales, prin publicarea romanului *Ravelstein*, în care Bellow pătează nedrept imaginea celui care i-a fost, până la un moment dat, prieten şi partener de discuții academice", pe care i-o adresam în convorbirea noastră din mai 2008, Stelian Pleşoiu a răspuns: „Saul Bellow, în ciuda faptului că a fost un scriitor foarte apreciat – în America i se mai spunea şi *scriitorul de casă al evreimii* – a fost şi un oportunist foarte şiret. Reuşeşte foarte bine să se bage pe sub pielea unor capacități ale vremii, să profite de tot ce se putea oferi: influență, promovare, o nouă schimbare în politică, recomandări, etc, etc. În casa lui Eliade o cunoaşte pe românca Alexandra Bagdazar, se căsătoreşte cu ea; în casa Eliade fiind, i se aduce la cunoştință câştigarea premiului Nobel şi, în semn de recunoştință, sărută mâna Maestrului şi tot aici şi-a petrecut aproape 25 de ani de prietenie cu Eliade. În 1984, soseşte în America un individ din Bucureşti, pe nume Norman Manea. Prin circumstanțe necunoscute dar lesne de înțeles, acesta reuşeşte să ajungă la Saul Bellow şi să se împrietenească cu el. Rezultatul acestei îndelungi prieteni: cartea lui Saul Bellow, *Ravelstein*, pe care o publică la 14 ani după moartea filozofului. Cartea îşi propune să dezvăluie activitățile neofasciste şi legionare ale celui ce îi fusese prieten, mentor şi inspirație peste un sfert de veac. Desigur că, în carte, nu are curajul să folosească numele adevărate ale celor în cauză, creând mai degrabă un roman science fiction. De altfel, această carte este ultima în cariera lui, el murind la scurtă vreme după aceea" (A se vedea Scarlat 2008: 269–270).

[8] Francis Dworschack – „Mircea Eliade, *Destinul şi Opera* pe ecran", în „Jurnalul literar", nr. 7 – 12 /2006, p. 12; material reluat sub titlul *Mircea Eliade pe ecran* în revista „Transilvania", nr. 7/ 2007, Sibiu, pp. 23–28.

[9] Saul Bellow – *Ravelstein*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001, traducere de Antoaneta Ralian, postfață de Sorin Antohi.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

4. Definiţii ale lui Eliade în versiunea Virgil Ierunca – Monica Lovinescu

Monica Lovinescu s-a implicat cu entuziasm în proiectul filmic *Mircea Eliade – His Name, His Destiny*[10]. Convorbirea Lovinescu – Ierunca – Petroi reprezintă, pe lângă festinul de idei oferit de intervenţia filmică a celor doi români o adevărată lecţie de prietenie şi de emoţie avându-l ca reper pe prietenul şi Românul Mircea Eliade.

În primul episod al serialului iniţiat în paginile revistei „Orizont" (Scarlat 2011a: 16–19; 21) am oferit integral textul intervenţiei celor doi Români despre felul în care l-au reperat, perceput, asimilat pe Mircea Eliade. Reamintim câteva din *definiţiile* formulate de cei doi: referitor la capitolul *Maitreyi*: „…cred că reputaţia lui Mircea Eliade n-a aşteptat India" (Monica Lovinescu). Despre omul Mircea Eliade: „Era unul dintre oamenii cei mai naturali, cei mai primitori, cei mai neconvenţionali pe care i-am cunoscut" (Monica Lovinescu). Despre românitate, plecând de la exemplul lui Eliade: „A fi român însemnează, pur şi simplu, a măsura cu linişte şi cu împăcare situaţia în care te afli" (Virgil Ierunca). Despre istoricul religiilor:

> în materie de istorie a religiilor este unul dintre cei care a tăiat cu complexul de superioritate occidental sau al religiilor monoteiste faţă de celelalte religii, cosmogonice sau păgâne şi faţă de păgânism şi acest plan de egalitate şi de toleranţă intra în felul lui de a fi român (Monica Lovinescu).

Despre altruismul său: „Generozitatea lui avea şi părţi …negative, între ghilimele […] singurele lui păcate izvorăsc din generozitate" (Virgil Ierunca).

Discursul Lovinescu – Ierunca este unul bine structurat, cei doi interlocutori răspunzând întrebărilor reporterului cu seriozitate şi emoţie, punctând momentele importante ca doi şcolari cu lecţiile – vieţii – foarte bine învăţate şi, mai ales, asumate şi asimilate, marcând importanţa şi rolul lui Eliade în comunitatea românilor din exilul parizian – şi nu numai: apreciat de Breton şi de cercurile suprarealiste din Paris, de Georges Bataille, Henri Michaux, Jean Wahl. Activ şi efervescent în toate proiectele în care se implica, fie că era vorba de coordonarea unei reviste – „Luceafărul", „Caete de dor", „Ethos", „Limite" – sau de întreţinerea atmosferei în camera din Hôtel de Suède, aproape mereu plină de oaspeţi, unde se întâlneau români şi nu numai, dând naştere unor festinuri intelectuale memorabile. A redefinit românitatea, ideea de român plecând de la condiţiile reale ale exilului racordate, afectiv, la realităţile naţionale cu care era în permanent contact prin cărţile pe care le primea din ţară, prin corespondenţa purtată cu „cei de acasă", prin discuţiile purtate cu cei care veneau din România. Nu s-a întrebat ce înseamnă să fii român, spune Virgil Ierunca,

[10] „Sâmbătă, 23 mai 1992: Doi români, unul din Germania (Petroi, zis Petroy) şi altul din Chicago (Jelescu) fac un telefilm despre Eliade pentru televiziunea germană! Ni-i recomandase insistent Christinel. Îi primim într-o zi de la 3 la 8 seara. Impresie bună. Petroi ştie bine Memoriile lui Eliade, care-i servesc pentru plan. E metodic scris şi bine intenţionat. Vorbesc în româneşte – iar în off vom fi dublaţi în germană. Îi telefonez lui Christinel să-i confirm seriozitatea germano-americană a românaşilor noştri" (Lovinescu 2003: 242).

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

> aşa cum nu s-au întrebat nici Eminescu, nici Iorga, nici Hasdeu, nici P.P. Carp. Ce-i aia să fii român? Erai român şi constatai acest lucru precum respirai. A fi român nu însemnează a te bate cu pumnul în piept, nu însemnează a face naţionalism şi extremisme…de tip…pitoresc…Pitoresc şi nelalocul lor…A fi român însemnează, pur şi simplu, a măsura cu linişte şi cu împăcare situaţia în care te afli…

Plasată la începutul filmărilor, atât în materialul brut al documentarului cât şi în varianta comercializată, povestea celor doi este un preambul emoţionant al întregii poveşti despre Eliade, recuperată din toate mărturiile care o întregesc.

5. Marie France Ionesco şi Rodica Ionesco – despre Franţa, România, India

Amintirile evocate de Rodica şi Marie – France Ionesco despre Mircea Eliade şi Eugen Ionesco sunt, în mare parte, inedite, referitoare la relaţia Eliade – Eugen Ionesco, aşa cum s-a cristalizat ea în timp. În varianta comercializată a documentarului au fost selectate doar câteva minute din înregistrările efectuate de Dan Petroi. Despre Eliade, prieten al familiei Ionesco, fiica dramaturgului vorbeşte ca despre un personaj de poveste, spunând că avea

> un fel de bucurie de a trăi. Cred că avea acest har de a se bucura, de a se bucura de cărţi, de poveşti, de viaţă, de ...extraordinar de bucuros, de... dar o bucurie extrem de graţioasă, aş spune. La sfârşit, când îmbătrânise un pic, îmbătrânise extraordinar de frumos, îi crescuse o barbă superbă şi avea un cap de – n-aş spune de ascet, dar de înţelept, şi ceva luminos... Vorbea poate mai puţin, dar avea, cum aţi spus, o interiorizare a tot ceea ce fusese mai înainte mai manifest, mai evident, mai... Şi nu era nici o tristeţe, de fapt. Era o linişte.

Despre relaţia Eugen Ionesco – Mircea Eliade menţionează că

> au fost mai multe faze în relaţia lor, cum povesteşte şi taică-meu. La început de tot Mircea Eliade i se părea lui taică-meu aş zice inaccesibil, fiindcă atunci, câţiva ani, când eşti foarte tânăr, contează foarte mult câţiva ani de diferenţă de vârstă, cât de puţini sunt, dar, totuşi. Şi Mircea Eliade, fiind şeful tinerei generaţii, tata nici nu se gândea că poate o să-l întâlnească. Şi apoi s-au cunoscut. Dar tata observa – asta e normal în orice relaţie cu un om, păstrăm ceva de la prima întâlnire – păstra – evident, şi pentru valoarea lui, nu de distanţă, dar de respect pentru un frate mai mare.

Despre România, despre perioada liceului, despre vise, Rodica şi Marie – France Ionesco povestesc cu emoţie:

> – Mamă, îţi amintesc că tu i-ai povestit odată lui Mircea un vis [pe] care l-ai făcut şi pe care Mircea l-a notat în jurnalul lui. Un vis superb, aşa... un arhetip. Ai visat că erai în casa voastră din Bucureşti şi că a apărut o cameră, o încăpere care de fapt nu exista. Şi i-ai povestit lui Mircea că ai deschis acea uşă, care în realitate nu exista şi dădea spre o grădină, extraordinar de frumoasă [...]. Şi Mircea a povestit după aia visul ăsta spunând că tu i l-ai povestit şi i-a dat interpretare, evident, una din viziunea raiului, ascuns, când suntem conştienţi dar care există în noi şi care apare, care se revelează în vis.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

Marie – France Ionesco povesteşte că a cunoscut Bucureştiul prin Eliade, citind nuvela *La ţigănci,* vorbeşte apoi de încântarea cu care îşi nota, ca studentă, bibliografiile la cursuri, în care erau menţionate titluri de Mircea Eliade; despre momentul întâlnirii Christinel – Mircea, de care ştia din familie, de momentul plecării familiei Eliade în America. Rodica Ionesco îşi aminteşte perioada liceului, la „Spiru Haret" şi, apoi, perioada studenţiei când Eliade avea deja aura Indiei şi a experienţei orientale. Dialogul mamă – fiică recalibrează, cu emoţie şi rigoare, momente biografice diriguitoare ale destinelor celor două familii.

6. Emil Cioran – emoţiona(n)t şi sigur în aprecieri[11]

Este cunoscut faptul că şi Cioran, la fel ca Eliade, nu dădea interviuri şi a apărut de puţine ori în faţa camerelor de luat vederi. Emoţia şi efortul cu care s-a supus, însă, întrebărilor lui Dan Petroi pentru a vorbi despre Mircea Eliade ilustrează obiectiv impactul pe care acesta l-a avut asupra filosofului din Răşinari. Avem în faţa noastră un Cioran peste care vârstele îşi spun cuvântul. Răspunsurile vin foarte greu, pauzele sunt lungi, ideile sunt formulate cu dificultate – atât (la începutul filmărilor) în limba română cât şi în limba franceză. Starea emoţională vădită a înţeleptului de la Răşinari, provocat la dialog în metropola pariziană este şi urmare a momentului filmărilor. Cioran ne vorbeşte despre pasiunea prietenului său de-o viaţă pentru cărţi, de cultul acestuia pentru ele, de importanţa lor în evoluţia lui intelectuală; ne spune că Eliade „era şi emoţionant şi naiv", că „citea enorm", că „a avut un fel de optimism neobişnuit", că „era [...] un tip orientat în toate direcţiile" şi „asta este interesant. Era un spirit contagios", că „era o autoritate. Era *cineva*"! „Era un fel de instrument... Era foarte complex". „Eliade era într-adevăr un spirit viu. Era deschis".

Filmările realizate de Dan Petroi ne aduc în prim plan un Cioran sensibil la rememorarea trecutului, preocupat de a descrie cât mai fidel personalitatea prietenului, românului, istoricului religiilor – Mircea Eliade, eşafodajul scenariului axându-se, în general, pe acelaşi set de întrebări formulate majorităţii interlocutorilor, având ca tematică centrală studiile în ţară ale lui Eliade, India, religia, cărţile, activitatea academică, rolul de inovator în toate domeniile pe care le-a frecventat, impactul gândirii sale asupra mediilor academice. În răspunsurile lui, Cioran repetă de multe ori fascinaţia aproape religioasă a lui Eliade pentru carte, pentru lectură, cultul pentru litera scrisă şi oficierea cu patimă a actului lecturii. Descrie efervescenţa felului de a fi a prietenului său, rolul de catalizator exersat aparent fără efort asupra tinerilor. Fascinaţia exercitată de Nae Ionescu asupra tânărului Eliade este şi ea menţionată. Intervenţia lui Cioran este o pagină de reală prietenie peste timp, actul rememorării neavând rolul decât de a puncta şi de a confirma opiniile prietenului rămas în viaţă despre cel dispărut, iar nu de a corecta. Afectiv, dar obiectiv, Cioran reînvie momentele tinereţii lăsate în urmă, certificând, peste ani, ceea ce spunea Paul Barbăneagră într-un alt interviu:

> Apropo de Eliade şi Cioran, odată l-am întrebat pe Eliade: Dumneavoastră aţi scris pagini de neuitat despre prietenie. Aţi avut mulţi prieteni şi aveţi în continuare,

[11] A se vedea Scarlat 2011b: 4–5.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

dar care este prietenul vieții dumneavoastră? Fără să clipească a răspuns *Emil, dragă Paul!* Am rămas blocat. Aceasta pentru că nu exista opoziție de structură mai mare decât între cei doi (Paul Barbăneagră, *apud* Gavriluță 2008: 106).

7. Paul Barbăneagră – distins şi convingător[12]

Intervenția distinsului regizor român stabilit la Paris marchează un episod deosebit în acest documentar în care vorbeşte despre impactul avut de personalitatea lui Eliade asupra lui însuşi şi asupra intelectualilor din Paris. Aflăm povestea documentarului din 1985, pe care îl semnează şi care a făcut carieră internațională – *Mircea Eliade et la redécouverte du sacré*, coproducție FR3 – Cluny Télé Films, ale cărui filmări, până la varianta cunoscută astăzi, s-au desfăşurat pe parcursul a zece ani, din cauza problemelor de sănătate ale lui Eliade sau ale unor probleme de familie care au tergiversat finalizarea proiectului şi, mai ales, din cauza cunoscutei aversiuni pe care Maestrul o avea față de tehnică. Evocă, şi el, emoționat şi obiectiv un personaj ca de poveste:

> Sigur că eu m-am apropiat de Eliade cu sentimentul cu care te apropii nu numai de o personalitate, eu aş spune chiar de o ființă supraumană. Pentru mine Eliade era mai mult decât un om. De altfel, la sfârşitul zilelor mele, îmbătrânind, îmi dau seama că, fără doar şi poate, Eliade aparent făcea parte din ceea ce noi suntem, oameni. Eliade avea o dimensiune în plus. Un detaliu. Împreună cu doi – trei prieteni am încercat să socotim timpul necesar lecturii care reiese clar din bibliografia lui Eliade. Noi am tras concluzia că, fizic, Eliade n-a putut să citească, cum citim noi, aceste cărți. Eu îl bănuiesc pe Eliade a fi un releu prin care o anumită voință, o anumită cunoaştere şi o anumită realitate care ne depăşeşte venea către noi. Eu bănuiesc că Eliade avea o dimensiune în plus care-l apropie – comparația trebuie luată ca atare! – de ceea ce eu numesc *structuri de tipul lui Jeanne d' Arc*. Adică oameni, ființe care fac parte din specia noastră, dar care sunt mult mai mult decât atât. Cu acest sentiment m-am apropiat de el, că întâlnesc o ființă excepțională, un om pe un piedestal, plasat acolo de către admirația noastră. Marea mea bucurie, dar nu numai bucurie, marele meu noroc a fost să descopăr în Eliade ceea ce în fond am descoperit aproape întotdeauna în marile şi adevăratele personalități pe care le-am întâlnit de-a lungul acestei vieți. Un om nu modest, un om stăpânit de geniul umilinței, un om care era cu atât mai valoros cu cât avea darul uitării de sine. Eliade niciodată nu vorbea despre el, niciodată nu spunea: „Asta este punctul meu de vedere" – de altfel, marele merit al lui Eliade şi pentru asta rămâne şeful generației lui şi al generației noastre – e faptul că el – aşa cum vorbeam cu Gilbert Durand – şi-a putut permite, din forța imensă a tensiunii intelectuale pe care o trăia, aş spune, să nu aibă idei originale personale. Datorită unui har dumnezeiesc, el s-a constituit ca un fel de releu între adevăruri eterne şi noi toți, care aveam nevoie de aceste adevăruri. Nu de adevărurile de originalitate. Ci dimpotrivă de adevăruri care privesc spre origini. Or Eliade rămâne pentru mine prin modestia, prin uitarea de sine – care se manifesta în toate cele: dacă ieşeam dintr-o cameră în care eram cinci – şase, el ieşea întotdeauna ultimul – rămâne pentru mine nu numai exemplu al gândirii, al savantului, ci al atitudinii umane, în sensul că niciodată nu l-am auzit vorbind de rău pe cineva, criticând pe cineva. Era întotdeauna stăpânit de-o bunătate, de o înțelepciune, de o

[12] A se vedea Scarlat 2011c: 4–5.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

deschidere în care toate intrau şi îşi găseau loc. Pentru că în el toate îşi găseau făgaşul (Paul Barbăneagră, *apud* Tolcea 2000).

Eliade este marcator de destin pentru mulţi dintre contemporanii săi şi, mai ales, pentru mulţi din cei de după el. Paul Barbăneagră mărturiseşte că:

> Prin Eliade mi-am dat seama până la capăt ce înseamnă a fi român, ce înseamnă a fi creştin, mai mult decât atât, ce înseamnă a fi om şi mai cu seamă cred că am înţeles de ce trebuie să depăşesc cultura şi să mă înscriu într-o altă dimensiune, în dimensiunea spirituală tradiţională (*Ibidem*).

Mărturiile lui Paul Barbăneagră configurează dimensiunea spirituală a lui Mircea Eliade, discursul său riguros şi bogat constituind un adevărat comentariu, interpretare a unor aspecte biografice, de destin ale Maestrului.

8. Concluzii

Convorbirile imortalizate pe peliculă de Dan Petroi şi de echipa care a lucrat la realizarea filmărilor confirmă valoarea documentară a mărturisirilor, scoţând în evidenţă noi aspecte despre cetăţeanul universal Mircea Eliade. Răspunsurile celor intervievaţi conturează imaginea omului, profesorului, prietenului, Românului Mircea Eliade cu entuziasm, obiectiv, emoţionant, cu rigoare.

Bibliografie

Bellow 2001: Saul Bellow – *Ravelstein,* traducere de Antoaneta Ralian, postfaţă de Sorin Antohi, Iaşi, Editura Polirom.

Dworschack 2006: Francis Dworschack – „Mircea Eliade, *Destinul şi Opera* pe ecran", în „Jurnalul literar", nr. 7–12/ 2006, p.12; material reluat sub titlul „Mircea Eliade pe ecran" în revista „Transilvania", nr. 7/2007, Sibiu, pp. 23–28.

Gavriluţă 2008: Cristina Gavriluţă, *Sacrul şi californizarea culturii. Şapte interviuri despre religie şi globalizare,* Bucureşti, Editura Paideia.

Handoca 2004: Mircea Handoca, *Din nou despre Mircea Eliade*, în „România literară", nr. 2, 21–27 ianuarie 2004.

Lovinescu 2003: Monica Lovinescu, *Jurnal, 1990-1993*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Rocquet 2007: Claude-Henri Rocquet, *Încercarea labirintului,* ediţia a II-a, trad. Doina Cornea, Bucureşti, Editura Humanitas.

Scarlat 2007: Cristina Scarlat, *Mircea Eliade:* His Name, His Destiny – *un film de excepţie* în „Verso", anul 2, nr. 25, 1–15 noiembrie 2007, pp.12–13.

Scarlat 2008: Cristina Scarlat, *Mircea Eliade. Hermeneutica spectacolului, Convorbiri, I,* Iaşi, Editura Timpul.

Scarlat 2009: Cristina Scarlat, *Memoria peliculei: Mircea Eliade-His Name, His Destiny – un documentar de excepţie,* în **„**Studii şi cercetări ştiinţifice". Seria Filologie **–** Antropologie culturală, Editura Alma Mater, Bacău, nr. 21–2009, pp. 112–132.

Scarlat 2011a: Cristina Scarlat, *Un documentar mai puţin cunoscut despre Mircea Eliade:* His Name, His Destiny. *Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca despre Mircea Eliade*, în dialog cu Dan Petroi, în revista „Orizont", nr. 2, februarie 2011, pp. 16–19; 31.

Scarlat 2011b: Cristina Scarlat, *Un documentar mai puţin cunoscut despre Mircea Eliade:* His Name, His Destiny. *Emil Cioran în dialog cu Dan Petroi despre Mircea Eliade*, în revista „Orizont", nr. 4, aprilie 2011, pp. 4–5.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)

Scarlat 2011c: Cristina Scarlat, *Un documentar mai puțin cunoscut – Mircea Eliade:* His Name, His Destiny. *Paul Barbăneagră în dialog cu Dan Petroi,* în revista „Orizont", nr. 6, pp. 4–5.

Tolcea 2000 : Marcel Tolcea (ed.), *Arhitectură şi geografie sacră. Mircea Eliade şi redescoperirea sacrului*. *Filme realizate de Paul Barbăneagră*, traducerea şi adaptarea textelor de Cristea şi Marcel Tolcea, cuvânt înainte şi glosar de Marcel Tolcea, Iaşi, Polirom.

Mircea Eliade and His Name, His Destiny

Received as a complex semiotic universe, the world of Mircea Eliade's texts constitutes a continuous provocation not so much in the reading as, especially, in the rereading.

We have traced the coordinates of an original approach of the writer's creation by opening a distinct level of reception of this literary work. The multitude, the freshness, the quality and languages of materials presented, starting from the writer's literary creation, offer at their turn numerous possible approaches of these: from their simple mentioning in the audiovisual and written press up to the valorization of the information into comments and consistent studies. Through the information and comments that we supplied we have demonstrated that Mircea Eliade's work represents a rich source of inspiration for artists from other artistic domains, like the documentary productions.

This article presents the coordinates that characterise Mircea Eliade's personality: a good Romanian, friend, professor...The analysis is based on *Mircea Eliade. His Name, His Destiny,* a documentary film, which was ordered by the German television in 1992, and produced by Dan Petroi (München) and Dan Jelescou (Chicago).

The documentary signed by the two directors brings out to light personalities of the national and international culture, who had a direct relationship to Mircea Eliade and who, in this film, pay tribute to Mircea Eliade the friend, the scholar, the Romanian and all that he was, in the course of time, continents away from his motherland.

Emil Cioran, Marie -France Ionesco, Alain Paruit, Paul Barbaneagra, Saul Bellow, Barbu Brezianu, Christinel Eliade, Mircea Handoca, Claude-Henri Rocquet etc., they all meet here, by means of a camera, trying to draw the portrait and the destiny of an exceptional scholar, along his international rise. We have tried, in the present paper, to outline these aspects of the film.

BDD-V2631 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:07 UTC)